

Гл. ас. Пело Михайлов

Аграрен университет – Пловдив
e-mail: pelomm@abv.bg

П. Михайлов е завършил специалност „География“ в СУ „Св. Кл. Охридски“ (1997). Бил е учител по география в ТДВА „Хр. Ботев“ в Пловдив. От 2002 г. работи в Аграрния университет – Пловдив, като от 2006 г. е главен асистент. Има публикации в сп. „Обучението по география“ и неговия приемник „География 21“, „Педагогика“ и др.

ЮБИЛЕИ

140 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА АКАД. ПРОФ. Д-Р АНАСТАС ИШИРКОВ

КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА НА ПРОФ. АНАСТАС ИШИРКОВ ДО ВАСИЛ Н. ЗЛАТАРСКИ

В настоящата статия е публикувана кореспонденцията на проф. Анастас Иширков (1868–1937) до историка Васил Златарски. Документите са открити в богатия архивен фонд на Васил Н. Златарски, който се съхранява в Научния архив на БАН (ф. 9 к). Кореспонденция от Златарски до Иширков не е запазена.

Васил Николов Златарски е историк, археолог и епиграф. Роден е на 14 ноември 1866 г. във Велико Търново. Завършва класическа гимназия в Санкт-Петербург (1887) и история в Санкт-Петербургския университет (1891). Специализира археология в Берлин (1893–1895). Бил е извънреден преподавател по българска история (1895–1897), редовен доцент

(1897–1901) и извънреден професор по българска история (1901–1906) в Софийския университет. От 1906 до 1921 г. е редовен професор, титуляр на катедрата по българска история и история на балканските народи, а от 1921 г. до смъртта си е титуляр на катедрата по българска история в същия университет.

От 1900 г. е действителен член на Българското книжовно дружество (днес Българска академия на науките). От 1921 г. е председател на Историко-филологическия клон на БАН. Основният му исторически труд е „История на Българската държава през

средните векове“, в 3 тома (1918–1940), първият от които е в две части. Редактор е на списание „Българска историческа библиотека“ (1928–1933). Умира в София на 15 декември 1935 година.

Познанството между Васил Златарски и Анастас Иширков датира вероятно от 1898 г., когато последният постъпва на работа в Университета (тогава все още Висше училище) като доцент по география. Анастас Иширков е бил добър приятел със Златарски. Нещо повече. Дъщерята на Златарски – Креса Златарска-Тодорова, определя Иширков като „най-близък, неразделен приятел и колега на баща ми“ (1975, с. 166). Пак според нейните спомени Иширков не пропускал да поздрави всяка година своя приятел за рождения му ден – 14 ноември (по стар стил): „На тоя ден пръв посетител, очакван и желан, беше именитият и заслужил наш географ професор Анастас Иширков, верен приятел на баща ми... Покрай своите способности като учен, проф. Иширков притежаваше и други дарби, с които особено допадаше на приятели и колеги: специална памет към рождения дати на всичките си близки и талант за хумористични стихове, каквито поднасяше при всеки по-тържествен случай.“ (1975, с. 99–100).

Поне два пъти обект на такива стихотворения е и Васил Златарски. Макар поводът за едното от тях да

е сериозен – дейността му като ректор на Софийския университет през учебната 1924/25 г., стиховете пак имат силно хумористично звучене. Поетичната творба е публикувана в биографичната книга на Креса Златарска-Тодорова (1975, с. 100–101), а оригиналът с почерка на Иширков е запазен в личния архивен фонд на Васил Златарски (а. е. 2482, л. 1):

На В. Н. Златарски

Да бъдеш ректор в днешно време,
да управляваш седем факултета,
е също кат' да влачиш тежко бреме
в каруца с потрошени колелета.
На всеки седем дена заседан'е,
от пет часът до девет вечер късно;
дебати живи, прения безкрайни
да ръководиш с такт, спокойно, умно,
е работа неблагодарна, тежка.
В съвета многоброен, разнороден,
дарил ни бог с оратори, витии¹,
и всеки мисли – той е най-пригоден
безгрешно да реши въпроси трудни,
затуй дебатите са дълги, буйни.

14.II.1925

В своя разказ Креса Златарска разкрива и други черти от живота и характера на Иширков: „На Филиповден, рождения ден на баща ми, проф. Иширков дохождаше или сам (той остана ерген до края на живота си), или по-късно придружен от по-младите си колеги: проф. Жеко Радев, Кр. Дрончилов, археолога Ив. Велков и др.; дохождаше винаги по свой почин, защото помнеше датата, и винаги с приятелско доброжелание и с нова поетична творба в джоба“ (1975, с. 100).

Подобни стихове са написани за рождения ден на Златарски на 14 ноември 1903 г. Оригиналет на стиха, изписан с характерния почерк на Анастас Иширков и подписан от него, е запазен в архивния фонд на Златарски (а. е. 2481, л. 2):

„На Филип, твоя ден рожен
ти поздрав носи млад ерген.
Бъди честит и здрав, юнак,
да дойда догодина пак.
Но не самичък, без влака²,
а с булка млада под ръка.“

А. Иширков

Анастас Иширков е бил обичан от всички в семейството на Златарски. За това отново свидетелства Креса Златарска: „И баща ми, и майка ми, и аз

посрещаме проф. Иширков всякога сърдечно, с благодарност и радост, но напоследък и със съжаление, че не можем да го нагостим, както е редно и както бихме искали: той страдале от неизлечим диабет в доста неприятна форма и много вкусни неща му бяха забранени“ (1975, с. 101).

Иширков също се е отнасял с уважение към семейството на Златарски. Независимо от задълженията или налегналите го грижи, Иширков не забравя празниците в семейството, като например именните дни на бащата Васил и дъщерята Креса (Документ № 9). Той често споменава в картичките си съпругата Славка Златарска и дори племенницата на Златарски – Дора (Документ № 11).

Прави впечатление обръщението на Иширков към Васил Златарски – неизменното „Драги Василе“, от което личат топлиите чувства и уважението между драмата.

Домът на Васил Н. Златарски е бил винаги отворен за всякакви посетители. Сред тях са били и преподавателите по география в СУ. „Наравно с тях (историците – б. м. П. М.) по редовност на посещенията се нареждаха географите, чиято дисциплина много често се преплита с историческата наука: проф. Анастас Иширков, изтъкнат наш учен и най-близък, неразделен приятел и колега на баща ми, и по-младите професори Жеко Радев, Крум Дрончилов³, Иван Батаклиев, геодезът Йордан Ковачев и др. Те дохождаха, както всички други, поотделно, но рядко и на малки групички от по двама-трима, като по тоя начин искаха да подчертаят споделяната от всички тях почит и обич към баща ми, който им отвърщаше с приятелско и топло благоразположение“, спомня си Креса Златарска (1975, с. 166).

Почитта на българските географи към научното дело на Васил Златарски личи и от приветствието към него от Българското географско дружество (31.II.1926), което, не ще и съмнение, е писано от приятеля му Анастас Иширков: „Вашата плодотворна работа като български историограф е най-тясно свързана със средновековната география на България. Вярното определяне на много споменавани в историята имена на градове и местности в нашето отечество се дължи на Вас. Историята е тясно свързана с географията и ние се надяваме, че в бъдещите Ваши трудове ще се изяснят още много тъмни страни от нашата средновековна топонимия“ (Златарска-Тодорова, 1975, с. 166).

Приятелството между Анастас Иширков и Васил Златарски продължава и извън университетската среда по време на учебните екскурзии със

¹ От вития (ми. ч.) – сладкодумен оратор (Вж. Българ. тълковен реч., 1993, с. 87)

² Влака – род, поколение (Вж. Българ. етимолог. реч. Т. 1, 1971, с. 162).

³ В действителност Крум Дрончилов е бил доцент.

предвождани от проф. Иширков, особено при ранните випуски, когато историята и географията не са били обявени за отделни дисциплини. Според разкази на участвали в тях тези съвместни посещения на исторически и географски обекти проличава колкото при жив научен интерес, толкова и при особено весело настроение, подклаждано от неизчерпаемите остроумни шегги на проф. Иширков, който по хумор надминаваше баща ми⁴, пише Креса Златарска (1975, с. 185).

Публикуваната тук кореспонденция на Анастас Иширков до Васил Златарски представлява 15 открити илюстрирани картички от периода 1900–1932 г. Всички те са успешно датирани, а благодарение на ясният почерк на Иширков са разчетени без особени затруднения. Те съдържат поздравии до Златарски и семейството му от местата, които е посещавал Анастас Иширков, както и негови впечатления.

Картичките са умело подбрани по отношение на илюстрациите, като най-често това са забележителни места в съответния град: павилион от Изложението в Париж през 1900 г. (Документ № 2), пристанището във Варна (Документ № 3), църквата „Свети Никола“ в Брашов (Документ № 7), Старият кралски дворец в Белград (Документ № 11), Колизеума в Рим (Документ № 13), вила „Петрович“ в с. Хисар⁴, Карловско (Документ № 15).

Чрез публикуваните документи могат да се проследят пътванията на Анастас Иширков в чужбина. Сред картичките има такива от градовете, в които е бил изпратен на специализация като доцент в Софийския университет – Виена (Документ № 1) и Париж (Документ № 2). Други са от места, посетени във връзка с мисии, възложени му от българската държава – проучванията на старините в Македония и Одринско (Документ № 8) и командироването му към българската делегация на преговорите в Брест-Литовск (Документ № 9). Сред картичките има и изпратени от градове, които Иширков е посетил заради участието си в международни научни форуми – от Първия конгрес на славянските географи и етнографи в Прага (Документ № 10) и от Втория византоложки конгрес в Белград (Документ № 11).

Има обаче и картички, документиращи почти неизвестни негови пътвания с познавателна цел до Шамони (Документ № 4), Брашов (Документ № 7), Ханوفر (Документ № 12), Рим (Документ № 13), както и такива с лечебна цел до Тале (Документ № 5), Карлови Вари (Документ № 6), Варна (Документ № 14) и с. Хисар (Документ № 15).

Публикуваните документи представляват интерес и заради разкриването на черти от характера на Анастас Иширков като чувството му за хумор,

иронията и самоиронията му. В тях се вижда будната мисъл на учен и изследовател, която проявява при пътванията си до Виена, Брашов и Кавала. От написаното личи дори държавническото му мислене, когато, научавайки за близкия край на чешкия историк Константин Иречек, прави постъпки за прибирането в България на богатата му библиотека и архив (Документ № 9).

От публикуваните документи могат да се направят изводи за близките приятелства на Анастас Иширков и с други университетски преподаватели като Гаврил Кацаров (Документ № 3) и Стефан Петков (Документ № 10) или познанството му с учен като Богдан Филев (Документ № 8).

В настоящата публикация откритите документи са подредени хронологично, съпроводени са с пореден номер и редакционно заглавие. Те се публикуват за първи път. Правописът е осъвременен. Срещашите се в оригиналите съкращения са доразкрити с квадратни скоби. Датите на пощенските картички до Документ № 8 (включително) са отбелязани и по двата стила, а след това само по нов стил. В скоби в Документи № 1, 3, 7 и 8 е изписана датата по нов стил, а в Документи № 2, 4, 5 и 6 – по стар стил.

Литература

- Български етимологичен речник. Т. 1. А–З. – С., 1971
 Български тълковен речник. – С., 1993
 Златарска-Тодорова, Креса. Баща ми Васил Златарски. – С., „Наука и изкуство“, 1975
 Научен архив на БАН, ф. 9 к (Васил Н. Златарски), оп. 1.

The Correspondence of Professor Anastas Ishirkov with Vasil N. Zlatarski

Assist. Prof. **Pelo Mihailov**
 Agricultural University – Plovdiv

Summary

Fifteen documents (post cards) from the correspondence of Professor Anastas Ishirkov (Professor of Geography, 1868–1937) with Mr. Vassil N. Zlatarski (1866–1935) are published in this paper. The introduction points out that they were not only colleagues, they were also friends. In the post cards, impressions from Ishirkov's journeys to Vienna, Paris, Rome, Shamon, Kaval, Brashov and other places are brought together. The published documents reveal interesting facts showing Ishirkov's life and personality. They include notes about people and places, facts and events.

⁴ От 1942 г. слято със с. Момина баня под името Хисар-Момина баня, от 1964 г. град Хисаря.

ДОКУМЕНТИ

№ 1. Пощенска картичка от Ан. Иширков до В. Н. Златарски със сведения за Константин Иречек¹
(НА БАН, ф. 9 к, оп. 1, а.е. 173, л. 13.)

Виена², [преди 2 (15) февруари 1900 г.]

Драги Василе,

Много здраве от Виена. Твоят колега Иречек работи главно в юридическата и стопанската страна в историята на южните славяни. В тази посока ще излезе и неговата сръбска история в Лампрехтовата сбирка. Аз съм добре. Поздрав до домашните.

Адр[ес:] IX. Wdhzineerstrasse 35, mez.

А[настас] И[ширков]³

№ 7. Пощенска картичка от Ан. Иширков до В. Н. Златарски със сведения от посещението му в Трансилвания (НА БАН, ф. 9к, оп. 1, а.е. 173, л. 5. Оригинал. Ръкопис.)

Брашов⁴, 18 септември (1 октомври) 1912 г.

Драги Василе,

Много здраве от Брашов, ходих в Молдова и Влашко и Богданско и Буковина, сега съм в Седмиградско⁵. Много интересни работи видях, тук е пещерата, в която умрял победения от българ[ите] унгарски крал. Здрав[ей].

А[настас] И[ширков]

№ 9. Пощенска картичка от Ан. Иширков до В. Н. Златарски с пожелания по случай новата 1918 година и празниците Св. Анастасия и Св. Васил (НА БАН, ф. 9к, оп. 1, а.е. 173, л. 7. Оригинал. Ръкопис.)

Цюрих, 30 декември 1917 г.

Драги Василе,

Напущам хубавата горска къща, за да оправям държавните работи⁹ в Ортер¹⁰-Литевск¹¹. Пожелавам ви весели празници и честита нова година! Честита Св. Анастасия и Св. Васил¹².

Сестрата на Иречек ми пише, че брат [Й] е много зле болен. Трябва да се вземат мерки за библиотеката му. Аз ще пиша на Тошева¹³, но и ти действай в София. Здравейте.

Твой А. Иширков

¹ Константин Иречек (1854–1918) – чешки историк и славист. Завършва история в Карловия университет в Прага. Професор е по всеобща история в Карловия университет в Прага (1884–93) и по история на славянските народи и техните съседи във Виенския университет (1893–1918). От 1879 до 1884 живее и работи в България (главен секретар и министър на народното просвещение).

² През зимното полугодие на учебната 1899/1900 г. Иширков е изпратен на специализация във Виена.

³ В писмото Иширков не е отбелязал датата. Пощенската марка е отлепена. Върху картичката има само остатък от клеймото на приемащата пощенска станция **СОФИЯ 2.II.[1]9...** Съпоставяйки факти от живота на Иширков, научната дейност на Иречек и писмо от Любомир Милетич до Константин Иречек от 21 февруари 1900 г., в което той пише: „**Благодаря за поздрава, който ми донесе от Вас нашият доцент по география г. Иширков**“ (Миятев, Петър. Из архивата на Константин Иречек. Преписка с българи. [Т. 1.]. София, 1953, с. 354), картичката може да се датира като изпратена преди 2 (15) февруари 1900 г.

⁴ Град в днешна Румъния, по онова време в границите на Австро-Унгария.

⁵ Седмиградско (Siebenburgen) – днешна Трансилвания. Историко-географска област, през 1912 г. е в границите на Австро-Унгария, през 1920 г. е присъединена към Румъния.

⁹ Проф. Анастас Иширков, заедно с проф. Йордан Иванов и Никола Милев (1881–1925) – историк и публицист, доцент в катедрата по българска история и история на балканските народи в СУ, са командирован към българската делегация на преговорите в Брест-Литовск. По-късно към тях се присъединява и Любомир Милетич (1863–1937) – филолог, професор по славянска филология в СУ. За повече подробности вж. Владева, Лиляна. Брест-Литовският мир и България. – Известия на Държавните архиви, № 72, б. г., с. 54.

¹⁰ Стариат (нем.).

¹¹ Днешният град Брест в Беларус. До 1921 г. – Брест-Литовск, до 1939 – Брест на Буг. В него на 3 март 1918 г. е подписан Брест-Литовският мирен договор между Германия, Австро-Унгария, Турция, България и Съветска Русия. От българска страна е подписан от Андрей Тошев (вж. тук бел. 20).

¹² Именните дни на дъщерята на В. Н. Златарски – Кресе (съкратено от Възкресия, превод от Анастасия), родена 1901 г., и на самия Васил Златарски. След въвеждането на грегорианския календар в България през 1916 г. Българската православна църква продължава да си служи с юлианския до 20 декември 1960 г. По него Света Великомъченица Анастасия се чества на 4 януари, а Свети Василий Велики – на 14 януари.

¹³ Андрей Тошев (1867–1944) – политически и обществен деец, ботаник и дипломат. Пълномощен министър (посланик) на България в Австро-Унгария от 17 март 1915 г. до разпадането ѝ през 1918 г. Седалището на дипломатическата мисия е във Виена, където работи Константин Иречек.

№ 8. Пощенска картичка от Ан. Иширков и Богдан Филов⁶ до В. Н. Златарски (НА БАН, ф. 9к, оп. 1, а.е. 173, л. 6. Оригинал. Ръкопис.)

Кавала⁷, 30 януари (12 февруари) 1913 г.

Драги Василе,
Много здраве от Кавала! За българската наука⁸, особено за старините, се открива широк хоризонт! Само крепости да искаш! Поздрави до вашите и приятели.

А[настас] И[ширков]

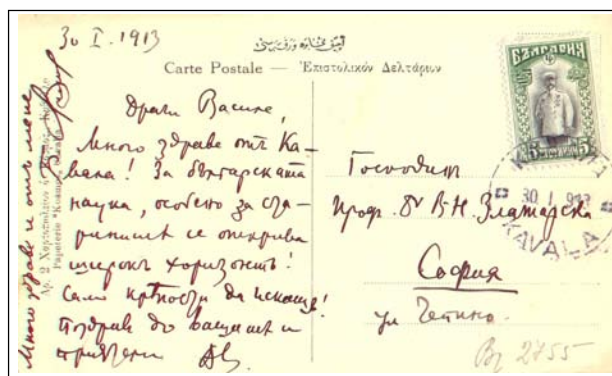
Много здраве и от мене.

Б[огдан] Филов

⁶ Богдан Филов (1883–1945) – археолог, политически и държавен деец. По онова време директор на Народния археологически музей в София.

⁷ Град в Североизточна Гърция, на брега на Егейско море. От 2 декември 1912 г. е в границите на българското Македонско военно губернаторство с губернатор ген. Христофор Хесалчиев, включващо 4 окръга – Драмски, Сярски, Солунски (Кукушки) и Щипски. Според Лондонския мирен договор от 17 май 1913 г. влиза в територията на България, но по Букурещкия мирен договор от 28 юли 1913 г., като част от Егейска Македония, е предаден на Гърция.

⁸ Богдан Филов, проф. Анастас Иширков и проф. Йордан Иванов (1872–1947) – литературен историк, фолклорист, етнограф и археолог, професор по българска и славянска литература в СУ, са командирани от Министерството на народното просвещение в Македония и Одринско с цел да открият, описват и събират археологически и етнографски старини. Пътуването им започва на 16 декември 1912 г. от София през Солун. Продължават до Дедеагач и обратно към Кавала, където престояват от 29 до 31 януари 1913 г. За повече подробности вж. Филов, Богдан. Пътувания из Тракия, Родопите и Македония 1912–1916. С., УИ Св. Кл. Охридски, 1993.

фиг. 1. Пощенска картичка от Анастас Иширков и Богдан Филов до В. Н. Златарски от Кавала.

Текстът и подписът на Богдан Филов са разположени вертикално в левия край на гърба на картичката.

Fig. 1. A post card from Kavala, sent by Anastas Ishirkov and Bogdan Filov to V.N. Zlatarski

№ 15. Пощенска картичка от Ан. Иширков до В. Н. Златарски с поздрави от курорта Хисаря (НА БАН, ф. 9к, оп. 1, а.е. 173, л. 15. Оригинал. Ръкопис.)

с. Хисар, 31 юли 1932 г.

Драги Василе,

На всички ви в къщи пращам искрен поздрав от лечебните извори на Хисаря. На мен, изглежда по всичко, Момина баня не ще ми помогне¹⁴.

А. Иширков

¹⁴ Иширков, макар и на 64 години, вече е много болен. Това налага на 1 октомври 1934 г. по здравословни причини да се откаже от професорската си катедра в СУ и да се пенсионира.

Бел. ред. Всички цитирани документи (картички) на проф. Ан. Иширков и обяснителните бележки на П. Михайлов към тях са поместени в електронния вариант на статията (вж. сайта на сп. "География '21").